

Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet u Sarajevu
Odsjek za komparativnu književnost i informacijske nauke

Sudar svjetova u Cervantesovom romanu *Don Kihot*

ZAVRŠNI MAGISTARSKI RAD

Studentica:

Minea Klačar

Mentor:

prof. dr. Edin Pobrić

Sarajevo, juni, 2022.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	2
2. O romanu općenito.....	3
2.1. Viteški romani.....	4
2.2. Mit.....	6
2.3. Viteški romani kroz Nortropa Fraja.....	10
3. Vladimir Prop o smijehu.....	13
3.1. Henri Bergson o smijehu.....	15
3.2. Parodija.....	17
3.3. Groteska.....	19
4. „Don Kihot“.....	22
4.1. Sudar svjetova u Servantesovom romanu „ <i>Don Kihot</i> “...	25
4.2. Odnos među likovima.....	30
5. Zaključak.....	32
6. Literatura.....	34

1. Uvod

Neka istraživanja govore da je *“Don Kihot”*, poslije Biblije, najprevođenija knjiga sa više od hiljadu izdanja. Prvi dio knjige objavljen je 1605. godine, a drugi 1615. godine. Servantes se smatra najvećom figurom španske literature. Prikazuje stvarnu sliku španskog društva 16. vijeka te Španiju kakva je zaista bila u to vrijeme. U romanu, koji je tema ovog rada - *“Don Kihot”*, možemo naići i na puno historijskih podataka o događajima, ličnostima, ali i o književnim djelima i njihovim autorima pa tako u nekim momentima imamo i jednu pravu književnu kritiku kao i kritiku upućenu tadašnjem društvu. *“Don Kihot”* je veliki roman koji, kako vrijeme prolazi, ne gubi na značaju, nego upravo obrnuto, postaje sve značajniji i sve veći.

Tema ovog rada je *Sudar svjetova u Cervantesovom romanu „Don Kihot”*. Don Kihot je vjerovatno jedan od najpoznatijih likova u svjetskoj književnosti. Za njega su čuli i oni koji nisu čitali Servantesa i *„Don Kihota“*. Poznatiji je i od samog Servantesa. Često čujemo epitet donkihotovsko, a označava nešto idealističko, utopističko, bezuspješno pokušavanje koje nije u skladu s kontekstom i svijetom. Zato, Don Kihotu nije mjesto u tom svijetu, već u svijetu viteških romana, a pisac ga smješta izvan tog svijeta.

Osim toga, danas u svakodnevnom životu i u različitim životnim situacijama se srećemo s pojmovima kao što su npr. kihotada – to bi bila radnja koja je svojstvena Don Kihotu; Kihoteska – svaka osoba koja izgleda, postupa ili ima osobine kao Don Kihot.

U prvom dijelu rada biće riječi o samom romanu općenito, zatim ću pisati o viteškom romanu koji ću malo detaljnije analizirati s obzirom da je to jako bitno za ovaj rad. Također, pisat ću i o mitu općenito te kako mitove, ali i viteške romane vidi Nortrop Fraj. Osim toga, obradit ću i jako važne teme za ovaj rad, a to su smijeh i groteska. S obzirom na to da je roman *„Don Kihot“* parodija na viteške romane, jedan dio rada biće posvećen i parodiji. U glavnom dijelu rada, pristupit ću analizi romana čiji će naglasak biti stavljen na sudar i odnos između nečega što je fiktivno i nečega što je stvarno, a sve to kroz situacije koje prožimaju roman, kao i kroz samu karakterizaciju Don Kihota. Pored toga, važna je i uloga ostalih likova koji su primorani da se koriste fikcijom, a kako bi se pridružili Don Kihotovom svijetu.

2. O romanu općenito

Roman je najpopularniji žanr u književnosti. Pronalazak štampe omogućava stvaranje velikih priča u prozi. U kratkim crtama ću navesti osnovne razlike između epa i romana. Ep je već završena, čvrsta, kako Bahtin kaže “okamenjena” forma, ima svoj kanon za razliku od romana koji je još uvijek u nastajanju i koji je promjenjiv. Ep se bavi prošlošću predaka, bolje rečeno velikim pričama i za njega je karakteristično proročanstvo vezano za prošlost, a roman priča o sadašnjosti. Ep djelo je kolektiva, karakterizira ga uzvišeni stil: stih živi među ljudima, pamti se, pjesnik “iznosi” svoj ep javno pred slušaocima, sve je javno, likovi su uvijek heroji. Solar kaže da se likovi u epu ponašaju kao da su uvijek izloženi pogledima ljudi. U romanu je sve to drugačije: u prozi je i ne samo da je zapisan, nego se i čita, likovi romana su obični ljudi, uvijek pojedinci, roman ulazi u unutrašnji svijet, pa čak i u one zone koje ljudi žele da sakriju.

“Epski svijet oblikuje životni totalitet koji u principu savremeni svijet ne poznaje. Epski svijet se zatvara u vlastite granice ne samo kao događaj iz daleke prošlosti nego kao dovršena veličina čiji su smisao i vrijednost definitivno utvrđeni bez mogućnosti naknadnog razmatranja ili ocjene. Ne treba zaboraviti da ep ne poznaje ludilo i zločin – dva fenomena koja su obilježila savremenu književnost- jer je ovo potonje za ep samo simbolički izraz kraja.”¹

Roman nije usmjeren samo na jedan lik i na dešavanja u njegovom životu kao što je to slučaj kod npr. novele. U romanu možemo da srećemo veliki broj likova s različitim sudbinama, koje na neki način mogu biti i povezane, mnogo događaja, a sve to zajedno čini jedinstvenu i složenu sliku jednog ljudskog života ili društva ili vremena.

Nastanak romana veže se još za helensku književnost i 1. vijek nove ere kada je imao, na prvom mjestu, zabavni karakter. Govorilo se o ljubavnim zgodama ili avanturama koje su

---

¹ Pobrić Edin: *Priča I ideologija -semiotika književnosti-*, Samouprava, Sarajevo, 2016., str. 29.

prolazili, obično silom rastavljeni, ljubavnici čiji je cilj bio da se opet spoje. Ovi pozni grčki romani su bili uzori i u srednjem vijeku kada su nastali viteški romani u kojima se prate vitezovi u njihovim avanturama i viteškim pohodima boreći se za ljubav svoje dame i to ratujući s raznim čudovištima u čudesnim zemljama.

Prvi romani po tipu su bili romani zbivanja gdje je najvažniji strukturalni element bila fabula koja se sastojala od savladavanja prepreka koje su se nalazile na junakovom putu ka cilju i koja je trebala da bude što zanimljivija. U ovakvoj fabuli, pustolovine junaka nizale su se jedna za drugom, iz jedne pustolovine ulazio je u drugu. Ovakav karakter imao je srednjovjekovni viteški roman, a kasnije i pikarski roman.

Parodiju romana zbivanja u njegovom srednjovjekovnom obliku tj. u obliku viteškog romana, dao je Servantes u svom "*Don Kihotu*". Ismijao je apsurdne podvige junaka viteškog romana, a narugao se i čitateljima. Ipak, stvorio je i prvi tip modernog romana, a to je roman karaktera. Prvi put je u središte romana došla ljudska ličnost u svojoj složenosti njene prirode. U ovom romanu imamo sukob dva vremena i to srednjeg vijeka (stari vijek) i renesanse (novo doba). Ovaj sukob predstavlja odnos viteškog romana koji je bio zastupljen u srednjem vijeku i taj neki ideal književnosti s jedne strane i s druge strane sve što dolazi sa renesansom, poigravanje formama.

2.1. Viteški romani

Sam proces nastajanja viteških romana bio je jako složen. Sve je počelo od viteških romana u stihovima koji su nastali na viteško-staleškoj osnovi. Dobro je naglasiti da nisu pisani na samo jednom jeziku te da nisu bili prisutni u samo jednoj kulturi, već su bili zastupljeni u više kultura. Ovo prevođenje, prerađivanje i oblikovanje na druge jezike samo je pospješilo stvaranje viteških romana. O nastajanju ovih romana pisao je i Mihail Bahtin u svojoj knjizi "*O romanu*". "*Klasičan viteški roman u stihovima odista se nalazi na granici između epa i romana, ali ipak*

jasno prelazi tu granicu u pravcu romana"².

Važno je napomenuti da u viteškim romanima pisci svu svoju pažnju usmjeravaju na samu radnju romana, a ne na emocije likova. U ovim romanima se iznose priče o pustolovinama vitezova koji nastoje da se svojom hrabrošću, a često fantastičnim poduhvatima, dodvore svojim damama. Tako je i u romanu „*Don Kihot*“. Servantes je sa puno preuveličavanja jako dobro opisao "vitezove" avanture. Glavni junaci viteških romana su se borili kako bi odbranili nečiju čast, a to je uglavnom bila čast žena u koje su oni bili zaljubljeni, i to prolazeći kroz razne avanture. Nerijetko se u ovim romanima pojavljuju i motivi iz istočnjačkih bajki, pa tako čitamo o začaranosti, te nizu drugih stvari koje nas iz jednog svijeta prebacuju u drugi.

*“...onaj čarobnjak Freston koji mi je oteo sobu i knjige, pretvorio te gorostase u vjetrenjače samo da mi ugrabi slavu pobjede: toliko mi je on neprijatelj; ali na koncu, slabo će mu vrijediti čarolije protiv mojega valjanoga mača.”*³

Prema Bahtinu, hronotop je veza vremenskih i prostornih odnosa. Viteški roman uglavnom koristi avanturističko vrijeme grčkog tipa, ali ponekad se i približava avanturističko-apulejevskom tipu sa temom svakodnevnice. Ovaj roman je dosta sličan grčkom, javlja se ista ona uloga iskušenja identiteta junaka. U viteškom romanu, kao i u svim drugim gdje je vrijeme avanturističko, svoje mjesto imaju bogovi, sudbina..Razlika između junaka iz grčkih romana i viteških je da junaci u grčkim nisu tražili avanture nego su jednostavno "upadali" u njih, te su pokušavali da se vrate normalnom životu, rješavajući te avanture. Viteški romani u čijem fokusu su pustolovine vitezova predstavljaju srednjovjekovni model heroja kojeg pokreće ljubav prema voljenoj dami i sve što se dešava vitezovima je fantastično i čudovišno. Tu se pojavljuju i razne prepreke, a sve je to „po prirodi stvar“, pa tako, njima se avanture dese, to je njihov „usud“.

Takav je bio i Don Kihot. Proglasio je sam sebe lutajućim vitezom koji je na strani nedužnih. Još jedna bitna razlika je da su junaci viteškog romana individualni, ne liče jedni na druge, a u grčkim romanima junaci su sličnog izgleda i karakteristika, jedino im se razlikuju

---

² Bahtin, Mihail, "O romanu", str. 141, Nolit, Beograd

³ Miguel de Cervantes Saavedra, *Don Quijote* (prvi dio), preveli Iso Velikanović i Josip Tabak, str. 60.

imena. Navedene odlike određuju novi hronotop-čudesni svijet u avanturističkom vremenu. Tako i viteški romani imaju svoje avanturističko vrijeme, a ono je čudesno. Viteški romani imaju avanturistički hronotop. U njemu je sve čudesno i neobično počevši od samog lika pa nadalje.

*"Sad je on već pun čudesnog, a ne retko-neobičnog, svaka stvar u njemu-oružje, odeća, izvor i sl. - ima neka čudesna svojstva ili je jednostavno začarana. U tom svetu je mnogo i simbolike, ali ne grubo-zagonetnog karaktera nego bliske onoj iz istočnjačkih bajki."*⁴

U viteškim romanima je jako bitno vrijeme. Mihail Bahtin naziva ovu igru vremenom naziva *subjektivna igra vremenom*.

*"Zapravo, u viteškom romanu se pojavljuje subjektivna igra vremenom, njegovo emocionalno-lirsko razvlačenje i sažimanje (osim već ukazanih fadeformacija i snovnih deformacija), iščezavanje čitavih događaja kao da se nisu ni dogodili...)"*⁵

2.2.Mit

Riječ mit nastala je od grčke riječi *mythos*, a prvi put je upotrebljava Homer. Na početku "istraživanja" o samom mitu, definisan je kao priča, govor, razgovor. Ovaj ili sličan prevod se zadržao i u nekim kasnijim tekstovima npr. kod Eshila i Sofokla. Kako se razvijala grčka filozofija, tako su se razvijali i različiti stavovi prema mitu pa tako imamo da je mit, s jedne strane neka vrsta priče, a opet s druge strane, preko *logosa i mythosa* postaje nešto kao način mišljenja.

---

⁴ Mihail, Bahtin, str. 272, "O romanu", Nolit, Beograd

⁵ Dostupno na <https://www.scribd.com/document/376409413/Vite%C5%A1ki-Roman-Bahtin>

Karl Jung je proučavanje mita usmjerio u drugom pravcu: prema arhetipima i kolektivnom nesvjesnom. Započeo je kao Freudov učenik pa je samim time i preuzeo njegovu koncepciju vremena, ali se ipak razlikuje od njega zbog svog načina razumijevanja. Prvo je "ukinuo" id, ego i super – ego, a uveo *individualno nesvjesno* (unutar kojeg se oblikuju kompleksi) i *kolektivno nesvjesno*.

Prema Fraju, mit se nekad može odnositi na klasičnu priču, nekad na formu vjerovanja, a nekad funkcionise kao simbolična metafora koja u sebi sadrži arhetipe i graniči s alegorijom. Fraj izdvaja mitove o postanku, padu i potopima, mitove o božanskim brakovima itd. On zastupa stav da se mit, kao i umjetnost, za razliku od nauke ne bavi svijetom o kojem čovjek razmišlja već svijetom koji čovjek stvara.

Kao što nam je već poznato, stari Grci su jako poštovali religiju, a mitovi su itekako bili značajni za nju. Bogove su smatrali sastavnim dijelom života, vjerovali su da su stvarni pa iz svega toga dolaze mitovi, rituali, žrtvovanja, teatar...Poštovanje prema njima iskazivali su ritualima. Kako u religiju, tako nas mitovi uvode i u mnoga druga područja kao što su svijet umjetnosti, povijesti, književnosti..Bit mita je u priči koja se u njemu događa, a glavnu ulogu u tim pričama imaju božanska ili polubožanska bića. Danas postoji mnoštvo mitova koji potiču iz antičke Grčke, a sačuvani su tako što su se prenosili s koljena na koljeno. Većina njih uglavnom govori o bogovima, herojima, i ljudskim sudbinama. Gotovo svi su ovijeni nekom misterijom, izazvanim nečim neobičnim, nadnaravnim. Uglavnom su sudbine bile unaprijed određene i prihvatane sa strahopoštovanjem prema bogovima ili nevidljivim silama. A da bi se sve to upotpunilo prinošene su žrtve i izvođeni rituali u nadi da će njihove sudbine biti "ublažene" sa što manjom tragedijom ili čak u znak zahvalnosti bogu, iako je lik prošao u najmanju ruku kao negativac. Postoji više definicija koje nam govore šta je ustvari mit. Po meni, najadekvatnija, a i najvažnija za moj rad o mitu je definicija Tvrтка Kulenovića. Naime, Kulenović u svom "Rezimeu" mit definiše kao "*Sveta i istinita priča, sveta za one u čijem je krugu nastala, i istinita za njih apsolutno, a za nas relativno ali veoma duboko, samo ako umijemo i želimo da je slušamo.*"⁶ Možda je presudno doba u kojem su priče nastajale jer tada se u to duboko vjerovalo

---

⁶ Kulenović T., Rezime, Međunarodni centar za mir, 1995., str. 26.

(sigurno s razlogom), dok u današnje vrijeme takve priče samo golicaju maštu i bude radoznalost, a njihova istinitost se uzima "sa rezervom". Ipak, ako priči ili mitu pristupimo sa druge strane, da se zaključiti da ustvari ništa nije slučajno i da u svemu postoji osnov ili temelj za današnji pogled na život ili svijet.

Žilber Diran ima svoju definiciju mita: "mi pod mitom podrazumijevamo dinamički sistem simbola, arheotipova i shema, dinamički sistem koji na podsticaj jedne sheme teži da se pretvori u *priču*"⁷. Pri tome, sama ili svaka priča ne može biti mit, potrebno je da sadrži elemente mita, a neki od važnijih su molitva, žrtva, simboli. "*Ipak, mitski se elementi, sasvim neočekivano mogu naći i u nečijoj priči, dok najjasnija i najpotpunija verzija nekog mita najčešće uopće nema autora, kao što se događa i kada tragamo za pisanim izvorima: onaj najstariji ne mora biti i navjerodostojniji.*"⁸

Čitajući knjigu Roberta Grevisa *Grčki mitovi*, nailazim na sljedeći citat: "*Ipak, mitski se elementi sasvim neočekivank mogu naći i u nečijoj priči, dok najjasnija i najpotpunija verzija nekog mita najčešće uopće nema autora, kao što se događa i kada tragamo za pisanim izvorima*"⁹, koji sam ukazuje na to da mitovi sadrže i elemente kao što su molitva, žrtva, simboli...

Važno je napomenuti da su u antičkoj Grčkoj bitnu ulogu imali i heroji. I oni su bili neka od obilježja mita. Odgovore o herojima, Grci su tražili u mitovima. Od njih se takođe kao i od bogova očekivalo neko spasenje, a isticali su se posebnošću. Heroji su smatrani polubogovima i nastajali su seksualnim kontaktom boga i žene, ili boginje i muškarca. U toku života su se dokazivali obično svojom neustrašivošću, a najčešće bi na kraju tragično završili. Dželilović u svojoj knjizi *Kalhasovo proročanstvo* govori kako je antički heroj predstavljao granični prijelaz između boga i čovjeka, i kako heroj ima zadatak da "bogovima približi ono što dolazi od ljudi i

---

⁷ Kulenović T., Rezime, Međunarodni centar za mir, 1995., str. 28.

⁸ Graves R., Grčki mitovi, Nolit, Beograd, 1995.

⁹ Graves R., Grčki mitovi, Nolit, Beograd, 1995.

ljudima ono što dolazi od bogova".¹⁰ Ma kako bilo, činjenica je da su bogovi, heroji i mitovi nastali u antičkoj Grčkoj besmrtni, i da koliko god nam sada izgledali nerealni, oni žive i opstaju i dan danas. Njihovu postojanost dokazuje stalno prepričavanje herojskih djela, likova, sudbina, neobičnosti..

Kada je riječ o mitu, mnogi autori su davali svoje definicije. Tako npr., Zdenko Lešić u *Teoriji književnosti* govori da je mit “ *priča u kojoj jedan narod koji se nalazi na primitivnom stupnju svog razvoja spontano izražava svoja vjerovanja, svoje razumijevanje života i kosmosa i svoje kolektivno “sjećanje” na prošlost*”. On, također, govori da se u mitskim pričama govori o natprirodnim bićima, božanstvima, ali i o svijetu, tačnije porijeklu stvari, koji je čovjeku već od ranije poznat kao što su voda i vatra.

*“Mit je središna uobličavajuća snaga koja daje arhetipski smisao ritualu i arhetipsku priču proroštvu. Otud mit jeste arhetip, mada je podesno reći mit jedino kada se pod tim podrazumeva priča, i arhetip kada se govori o smislu.”*¹¹

Prema mišljenju Nortropa Fraja, struktura cjelokupne književnosti jeste mit (potiče od grčke riječi *mythos* što znači priča). On mit definiše na sljedeći način “*mit je jedan pol književne konstrukcije; drugi je naturalizam, a između njih se prostire svekolik prostor romanse...*”¹² . Osim toga, taj mit je junačka potraga za blagom, a čija se struktura sastoji od tri bitna elementa: polazaka, sukob i povratak. Također, mitove razvrstava u tri tipa sklopa mitova te arhetipskih simbola u književnosti. Prvi sklop je nepremješteni mit u čijem su centru dva svijeta od kojih je jedan poželjan, a drugi nepoželjan npr. bogovi ili zlodusi. Drugi sklop obuhvata romantičko; ovdje su mitski obrasci usko povezani s ljudskim iskustvom. Na kraju, treći sklop predstavlja ironijsku književnost koja teži prema mitu.

---

¹⁰ Dželilović M., *Kalhasovo proročanstvo*, Connectum, Sarajevo, 2006., str. 138.

¹¹ Frye, Northrop, *Arhetipovi književnosti*, str. 26., dostupno na

<https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=http://polja.rs/wp-content/uploads/2016/09/Polja-208-209-24-27.pdf&ved=2ahUKewjB9rOyiqfsAhXClosKHeV6CgEQFjACegQICxAC&usg=AOvVaw3jqNtSqCqfrEUQGeZZA7uz>

¹² Frye, Northrop: *Anatomija kritike: Četiri eseja*, Prevela Giga Gračan, Zagreb, 1979., str. 157.

Don Kihot je mitska ličnost koja ima mitsku vrijednost što mu daje mogućnost da živi neovisno od romana i svog tvorca. Moglo bi se reći da i Sančo Pansa ima mitsku vrijednost, jer bi ih bilo teško zamisliti i promatrati pojedinačno.

2.3. Viteški romani kroz Nortropa Fraja

Nortrop Fraj je napisao četiri eseja u kojima je razradio četiri samostalne teorije, a pomoću kojih se može pristupiti književnoj kritici. *Anatomija kritike* se, kao što sam već navela, sastoji od četiri eseja i to: *Povijesna kritika: Teorija modusa*; *Etička kritika: Teorija simbola*; *Arhetipska kritika: Teorija mitova*; *Retorička kritika: Teorija rodova*. U prvom eseju, Fraj sva pripovjedačka djela dijeli u pet modusa prema stepenu junakove moći djelovanja. Taj stepen moći može biti veći, manji ili jednak našoj moći. Prvi modus je *mit* gdje je junak božansko biće i čija je moć djelovanja veća u odnosu na nas. U drugi modus spada junak *romanse* gdje je junak ljudsko biće, ali ima čudesne postupke te se kreće u svijetu gdje su “normalni” zakoni prirode ukinuti (npr. životinje koje govore nama su neprirodna pojava, ali su junacima romanse prirodna). Junak vođa, čiji su autoritet i moć izražavanja iznad naših, ali i koji istovremeno podliježe prirodnom poretku i društvenoj kritici, pripada trećem *visokomimetskom* modusu. Zatim, imamo četvrti, *niskomimetski* modus koji obuhvata junaka koji je jedan od nas, nije nadmoćan drugim ljudima, a ni svojoj okolini. I na kraju, junaci koji su intelektualno, a i fizički slabiji od nas spadaju u *ironijski modus*.

Nortrop Fraj, također, govori i o kategorijama romanse, a jedna od njih je važna za ovaj rad. Navodi njena dva oblika gdje je prvi svjetovni oblik koji govori viteštvu i vitezu lualicama i drugi, religiozni oblik koji je usmjeren na legende o svecima. I jedan i drugi oblik se vežu za čudesna kršenja prirodnog zakona. *Don Kihot* spada u prvu kategoriju, odnosno, svjetovni oblik, jer kao što znamo glavni lik je vitez lualica.

Mislim da je za ovaj rad najbitniji treći esej, odnosno, *Arhetipska kritika: Teorija mitova*. U ovom dijelu, Nortrop Fraj navodi četiri stvaralačka elementa u umjetnosti i naziva ih mitovima. Svaki od tih mitova odgovara jednom godišnjem dobu. Tako npr. mit proljeća odgovara komediji, mit ljeta romansi, mit jeseni tragediji te mit jeseni satiri. Ova podjela je usmjerena na

raspoloženje koje izazivaju kod nas (čitatelja/publike). Opet je primjer *Don Kihot* koji je prepun komičkog. Također, podjela se odnosi na cijelu umjetnost koja ima ovih elemenata, a ne samo na pozorište. Svaki od navedenih mitova može da sadrži i elemente drugih mitova npr. komedija, odnosno mit proljeća, sadrži elemente satire (mita zime) i romanse (mita ljeta).

Iz svega navedenog, vidimo da *Don Kihot* očito spada u mit ljeta, odnosno, romansu. Romansu karakteriše niz malih pustolovina koje junak doživljava. Te pustolovine mogu da idu u nedogled nadovezujući se jednu na drugu sve dok autor ne prekine. Don Kihot od Manche, kako je sam sebe prozvao nakon što je osam dana smišljao ime, krenuo je u pustolovine sa svojim konjem Rosinante, oružjem i viteškom odjećom. Zadatak koji je sebi postavio bio je da “ispravlja” nepravdu te da savladava različite prepreke i stiče vječnu slavu, čast i ime. Uzori su mu bili vitezovi iz knjiga kojima je bio opsjednut, toliko da se i sam odlučio na viteški poduhvat. Interesantno je da su se njegove pustolovine uglavnom završavale neslavno i u većini slučajeva batinama. Uzmimo za primjer kada Don Kihot presreće karavan iz Toleda i govori putnicima da priznaju da je njegova Dulsineja od Tobosa najljepša. U tom zanosu, pada s konja i dobija batine od mazgara.

U Frajevom mitu ljeta, junak završava kad ostvari svoju najveću pustolovinu ili dođe do cilja kojeg je zacrtao na početku. Uspješnu potragu, Nortrop Fraj razvrstava u tri etape: “*etapa pogibeljnog putovanja i uvodnih manjih pustolovina, odsudna borba – obično neka vrsta bitke u kojoj ili junak ili njegov protivnik, ili pak ubojica, moraju poginuti – i uzvišenje junaka.*”¹³ Svaku od ove tri etape je nazvao drugačije, a koristeći grčke nazive pa tako imamo *agon*, *pathos* i *anagnorisis*. Agon predstavlja sukob, pathos borbu u kojoj je život ili smrt i anagnorisis koji dokazuje svoje junaštvo bez obzira na ishod. U našem slučaju, ove tri etape možemo primjeniti na sljedeći način na *Don Kihotu*: za sukob su potrebne dvije strane (glavni junak i neprijatelj); ovdje imamo, s jedne strane, glavnog junaka Don Kihota od Manche i njegovog vjernog štitonošu Sanča Pansu, a s druge strane neprijatelje koje sreću u svojim pustolovnim pohodima. U “*Don Kihotu*”, nije prisutna fizička borba za život ili smrt koju Fraj navodi kao jednu od etapa uspješne potrage iz koje jedna strana izlazi kao pobjednik, odnosno gubitnik. Ipak, možda

---

¹³ Frye, Anatomija kritike: Četiri eseja, Prevela Giga Gračan, Zagreb, 1979., str. 212.

možemo reći da borba koja je prisutna kod luckastog viteza je unutrašnja borba ludosti i razuma u kojoj prevladava razum pa se Don Kihot odriče svog viteškog “statusa” i umire kako je i započeo, kao Alonso Kihano Dobri.

“Gospodo — opet će don Quijote — hajdemo polako, jer iz lanjskih gnijezda ne izlijeću ljetos ptići. Bio sam lud, a sada sam pametan: bio sam don Quijote od Manche, a sada sam, kako rekoh, Alonso Quijano Dobri. Neka moje pokajanje i moja iskrenost vrate meni vaše štovanje.”¹⁴

Kao što je već navedeno gore u tekstu, elementi mitova se mogu preplitati sa elementima drugih mitova. Tako se ovdje u mitu ljeta (romanse) mogu pronaći i elementi mita proljeća (komedije), ali i elementi mita jeseni (tragedije). To možemo potkrijepiti primjerom druge faze komedije gdje je junak predstavljen kao čudak, a “naš” junak to definitivno jeste. Kad govorimo o fazama, dobro je spomenuti da je Nortrop Fraj svakom mitu dodijelio faze. Romansa se sastoji od šest faza od kojih su prve tri iste kao i prve tri faze tragedije, a druge tri kao i druge tri faze komedije. Ove faze, kako kaže Fraj, tvore ciklički slijed u životu romantičnog junaka. Prva faza govori o rođenju junaka. U slučaju Don Kihota, ovu prvu fazu možda možemo pronaći u stvaranju junaka tj. kad Don Kihot sam sebe proglašava vitezom. Druga faza prikazuje pastoralni svijet. Pastoralnom svijetu, između ostalog, odgovaraju opisi prirode (kojih u ovom slučaju ima jako puno).

“Pred očima mu se otvara ubav gaj od zelena, lisanata drveća, da se veseliš gledajući to zelenilo i uživaš slušajući slatku pjesmu sitnih, nebrojenih, šarenih ptičica što skakuću po isprepletenim granama. Tu je potočić, a hladna mu voda kao tekući kristal teče preko sitnoga pijeska I bijeloga šljunka, koji nalikuje na suho zlato i sjajni biser. Tu je i vodoskok od šarena jaspisa I glatka mramora, ondje opet drugi, neisklesan, gdje su poredane sitne školjčice klapavice I zavojite spužoline, bijele I žućkaste, a među njima su razasuti blistavi kristali i kamenje nalik na smaragde, pa to šarenilo, oponašajući prirodu, gotovo da ju i natkriljuje. Ondje se iznenada ukazuje tvrđalj grad ili sjajan zamak, kojemu su zidovi od suha zlata, kruništa od alema, vrata

---

¹⁴ Miguel de Cervantes Saavedra, Don Quijote (drugi dio), preveli Iso Velikanović i Josip Tabak, str. 483.

od jacinta. Ali kud je divno sagrađen od samoga alema, mrkoga I sjajnoga rubina, bisera, zlata i smaragda, još mu je skupocjenija gradnja..”¹⁵

Treća faza je “rezervisana” za potragu. Četvrta faza “odgovara četvrtoj fazi komedije, u kojoj je sretnije društvo manje ili više vidljivo kroz radnju umjesto da se ukaže tek u posljednjih nekoliko časaka”.¹⁶ Peta faza je slična drugoj s tim što se u petoj junak povlači iz radnje, a ne priprema za nju kao što je to slučaj u drugoj fazi. Završetak pustolovine, cilj, je šesta faza.

3. Vladimir Prop o smijehu

Komično je jedan od stalno prisutnih i analiziranih pojmova od najstarijih vremena pa sve do danas. Vladimir Prop u “*Problemima komike i smijeha*”, govori o komičnom i smiješnom nazivajući ih jednim imenom – *komika*.

Smijeh može biti radostan, tužan, bučan, ironičan, nepristojan, grub...Mnogo je epiteta kojim se smijeh može opisati, a sve to zavisi od situacije koja ga je izazvala. Prema Propu, smijeh je proces ispoljavanja komičnog i reakcija na njegove pojavne oblike. Također, navodi kako je smijeh rezultat dva faktora i to smiješnog objekta i subjekta – čovjeku kojem se smije.

“Smeh je tipično ljudski fenomen, te drugi fenomeni organske prirode (životinje ili biljke) ili neorganske (stvari) mogu biti predmet komičnog samo ukoliko podsećaju na čoveka ili ga na razne načine imitiraju.”¹⁷

Tako će nam npr. biti smiješno ako psa obučemo kao čovjeka ili ako papagaj imitira glas ili riječi čovjeka.

---

¹⁵ Miguel de Cervantes Saavedra, *Don Quijote* (prvi dio), preveli Iso Veljlanović i Josip Tabak, pedeseta glava, str. 413.

¹⁶ Frye, Northrop: *Anatomija kritike: Četiri eseja*, Prevela Giga Gračan, Zagreb, 1979., str. 227.

¹⁷ Prop, Vladimir, *Problemi komike i smijeha*, Dnevnik, Novi Sad, 1984., str. 12.

Prop spominje i pet oblika smijeha i to dobroćudni smijeh, zli (cinični), vedri, obredni i raskalašeni. U dobroćudnom smijehu nema sarkazma i zajedljivosti. Ovdje se radi o lakom i bezazlenom humoru. Pod humorom, Prop podrazumijeva sposobnost percipiranja i stvaranja komike. Dok su mala, djeca su posebno zanimljiva i smiješna zbog ponašanja, nepravilnog izgovaranja riječi i sl. te ne poznaju zavist pa je upravo zbog toga ovaj oblik smijeha karakterističan za njih.

Dobroćudni smijeh nam je kao neka vrsta uvoda za zli, cinični, smijeh jer je on sve suprotno.

Zli smijeh je približan ciničnom, ali ih autor u *Problemima komike i smijeha* međusobno razlikuje “*jer je prvi prouzrokovan tobožnjim nedostacima, a drugi bezosjećajnim, zburadim odnosom prema tuđoj nesreći.*”¹⁸ Takvim smijehom se uglavnom smiju osobe koje ne vjeruju ni u kakve pobude, koje u svemu vide licemjerje. Mora se naglasiti da je ovo jedini oblik od navedenih koji ne izaziva suosjećanje, jer ni direktno ni indirektno nije povezan s komikom.

Vedar smijeh je radostan, veseo, nerijetko i bezrazložan, “smijeh od srca”. Ova vrsta pomaže da se lakše prevaziđu životni problemi odnosno u trenucima ovakvog smijeha zaboravimo na sve što nas muči u životu, barem na nekoliko sekundi.

Kada je riječ o obrednom smijehu, on je bio sastavni, a i nerazdvojni dio mnogih obreda. Ritualni smijeh je dozivao uskrsnuće čovjeka i plodnost zemlje.

Na kraju, raskalašeni smijeh je najglasniji, najbučniji tzv. pučki smijeh koji je bio zasnovan na kršćanskim pučkim svetkovinama kao što su karnevali. To je smijeh s gradskog trga, smijeh lakrdijaša. Rušio je sve granice (imovinske, staleške...), imao je naglašen socijalni karakter.

U humorističnim djelima, bez obzira kojeg su žanra, prikazuje se čovjek iz onih uglova za koje se zna da će biti smiješan. Nekad je dovoljno prikazati čovjeka onakvim kakav jeste, ali opet to ponekad nije dovoljno te je potrebno tu smiješnu stranu otkriti. Naravno, za otkrivanje toga pomažu određeni umjetnički postupci (isti su u životu i u umjetnosti). Podjela prema obliku podsmijavanja je u isto vrijeme i podjela prema umjetničkim sredstvima pomoću kojih se

---

¹⁸ Prop, Vladimir, *Problemi komike i smijeha*, Dnevnik, Novi Sad, 1984., str. 15.

ostvaruje smijeh. Npr. ismijavanje čovjekovog stasa, misli, težnji... Osim toga, za neke različite objekte podsmijeha koriste se ista sredstva kao što je parodiranje. Vladimir Prop u knjizi *Problemi komike i smijeha* prikazuje razne uzroke koje izazivaju smijeh te ih objašnjava i za svaki navodi primjer pa tako imamo: ismijavanje čovjekovog izgleda, profesije, komično preuveličavanje, magarčenje, laž, jezička sredstva komike, komična imena, prerusavanje ličnosti, parodiju, komični karakter.

Za ovaj rad je važan komični karakter jer njemu odgovara Don Kihot. Po svojim plemenitim težnjama i uzvišenom načinu razmišljanja, Don Kihot je pozitivan lik, ali po svojoj neprilagodljivosti životu, on je smiješan lik. Dakle, on nije komičan svojim pozitivnim osobinama, već negativnim. Također, komici doprinosi i lik Sanča Panse te su sve njihove glavne pustolovine komične. Ovdje, na kraju, komika poprima tragičan karakter.

3.1. Henri Bergson o smijehu

Bergson u knjizi *“Smijeh. Esej o značenju komičnog.”* Iznosi tri temeljna zapažanja kao osnove na kojima komično nastaje. Prvo zapažanje jeste da *“ne postoji komično izvan onog što je u pravom smislu ljudsko”*¹⁹. To bi značilo da se nećemo moći smijati samo ako u tome prepoznamo ljudske osobine, to može biti životinja, predmet ili bilo šta u čemu možemo vidjeti ljudske osobine. Bergson navodi primjer šešira, odnosno da nam šešir može biti smiješan, ali mu se nećemo smijati zbog materijala nego zbog oblika koji su mu dali ljudi. Drugo zapažanje je bezosjećajnost koja prati smijeh. To ne znači da se ne možemo smijati osobi koja kod nas izaziva sažaljenje, već jednostavno u takvim trenucima moramo potisnuti to sažaljenje. Smijeh nema većeg neprijatelja od uzbuđenja.

---

¹⁹ Bergson, Henri: *Smijeh. Esej o značenju komičnog.* Prevela Bosiljka Brlečić. Zagreb: Znanje, 1987., str. 10.

“Ukratko, komično zahtijeva neku vrstu trenutne anestezije srca ako želi proizvesti potpuni učinak. Ono se obraća čistom duhovnom biću.”²⁰

To duhovno biće treba da ostane u dodiru s drugim duhovnim bićima. Pripadnost društvu je treće zapažanje na kojem komično nastaje. Prema Henriju Bergsonu, smijehu je potrebna jeka; on nije artikulisani, dovršeni zvuk, više je nešto što *bi htjelo trajati odjekujući sve dalje, nešto što počinje s treskom, a nastavlja se kao tutnjava, poput groma u planini.*

Naime, on se osvrće i na osobine ljudi kao što su nespretnost, nesnalažljivost u datom trenutku, a koje doprinose da pojedinac bude smiješan. Navodi dva primjera: prvi je, gdje se pojedinac zbog nepažnje ili brzine tijela ili zbog krutosti saplete i padne, a prolaznici se smiju. Smiješno im je jer nije svojom voljom sjeo, a da jeste, vjerovatno im ne bi bilo smiješno. Drugi slučaj je kada zlobni šaljidžija podmetne nekom čovjeku blato u tintarnicu; umjesto na čvrstu stolicu, čovjek pada na pod.

Obje situacije su smiješne iz istog razloga: zbog određene mehaničke krutosti. Na mjestima gdje je za očekivati fleksibilnost i spretnost desilo se upravo suprotno. Jedina razlika između ove dvije situacije je što se prva dogodila sama od sebe, a u drugoj je čovjek žrtva namjerno izazvane šale (zbog ustaljenih navika i nedostatka fleksibilnosti, čovjek nije ni primjetio da je predmet nečije šale).

“Komično je nesvjesno.”²¹ Iz ovoga vidimo da je neka ličnost komična uglavnom kada je nesvjesna svojih nedostataka, umišljenosti i sl., odnosno jer nije svjesna svoje komičnosti.

Život i društvo traže od svakog od nas da se prilagođavamo jedni drugima i da imamo međusobno razumijevanja za želje i potrebe. Ovo je razlog zbog čega krutost nije pogodna za društvo – može biti znak udaljavanja. Društvo se brani od toga gestom, a smijeh je, jedna vrsta društvene geste.

Bergson govori i o komičnim oblicima, držanjima i pokretima. Počinje od komične

---

²⁰ Bergson, Henri, *Smijeh. Esej o značenju komičnog*. Prevela Bosiljka Brlečić, Zagreb, Znanje, 1987., str. 11.

²¹ Bergson, Henri, *Smijeh. Esej o značenju komičnog*. Prevela Bosiljka Brlečić, Zagreb, Znanje, 1987., str. 18.

fizionomije gdje objašnjava kako neki oblici nakaznosti u nekim situacijama mogu izazvati smijeh i dolazi do zaključka da *“može postati komična svaka nakaznost koju bi normalno građen čovjek mogao oponašati”*.²² Osim toga, on vidi potencijalnu komičnost i u svakoj “regularnoj” fizionomiji npr. neki ustaljeni tik ili grimasa.

Držanje i pokreti tijela mogu biti komični ako se izgubi spontanost pa se npr. jedan pokret glave ili noge stalno ponavlja pa se čovjek počne pretvarati u neki mehanizam.

*“Držanje, geste i pokreti ljudskog tijela smiješni su upravo u onoj mjeri u kojoj nas to tijelo podsjeća na obični mehanizam.”*²³

Nakon analiziranja komičnog u oblicima, držanju i pokretima, Henri Bergson posvećuje pažnju i proučavanju komičnog u djelovanju i situacijama. Na prvo mjesto stavlja dječije igre u kojima nalazi vezu s komedijom. Primjer je igra djeteta kada pokreće lutke i pajace na koncu. Veza koja “vodi” do komedije jeste neprimjetan razvoj u toku kojeg pajaci rastu, postaju živa bića da bi na kraju došli do neodređenog stanja u kojem se pretvaraju u ljude pri čemu i dalje ostaju pajaci. I tako dobijemo liknosti iz komedije.

*“Komičan je svaki sklop radnji i događaja koji nam pruža, međusobno isprepletene, iluzije života i jasan doživljaj mehaničkog rasporeda.”*²⁴

U svemu navedenom možemo prepoznati Don Kihota. Ima mehaničku krutost o kojoj Bergson govori pa se često dešavalo da se zbog svoje nefleksibilnosti, nesnalažljivosti i nespretnosti dovodi u različite smiješne situacije. U dijelu kada Bergson govori kako neki dijelovi nakaznosti mogu biti smiješni tu, također, prepoznamo Don Kihota. To bi u ovom slučaju bila njegova bojna oprema (npr. šljem napravljen od stare kacige sa željeznim šipkama). Ono što je najviše smiješno svakako su same situacije i ponašanje Don Kihota u njima npr. kada napada stado ovaca, grupu ljudi koje nose mrtvace, borba s vjetrenjačama i sl.

---

²² Bergson, Henri, *Smijeh. Esej o značenju komičnog*. Prevela Bosiljka Brlečić, Zagreb, Znanje, 1987., str.22.

²³ Bergson, Henri, *Smijeh. Esej o značenju komičnog*. Prevela Bosiljka Brlečić, Zagreb, Znanje, 1987., str. 22

²⁴ Lešić, Zdenko, *Čitanka za 2. Razred gimnazije*, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2005., str. 49.

3.2. Parodija

Još od antičkih vremena pisci su parodirali djela drugih pisaca, birajući već popularna djela (jer da bi parodija imala smisla i efekta, njen čitatelj mora znati koje djelo je ismijano), a sve to s ciljem izrugivanja i ismijavanja.

*“Parodija (grčki: pjesma koja prati drugu pjesmu) – književno djelo u kojem se oponašaju stilske karakteristike, maniri i konvencije nekog autora, ili grupe autora, s ciljem da se učine smiješnim.”*²⁵

Parodiranje se može ticati samo stilskih karakteristika nekog pisca, ali isto tako se može odnositi i na sam duh jedne vrste književnosti kao što je slučaj s romanom “Don Kihot” koji je parodija na viteške romane.

Zdenko Lešić kaže kako je parodija važan faktor u razvoju književnosti, jer se koriste u *“književnim borbama “mladih” sa “starim”*.²⁶

Ako znamo da je parodija jedan od najstarijih oblika kojim se prikazuje tuđa direktna riječ, onda nam nije teško prepoznati ismijavanje na mjestima gdje je prisutna. Parodije mogu biti prisutne u svim žanrovima i žanrovskim stilovima, u raznovrsnim verbalnim formama. Način ismijavanja direktne ozbiljne riječi može se iskazati na razne načine, a teme se ne iscrpljuju parodiranjem. Parodija može da nađe temu u svakom žanru. Uzmimo za primjer sonete kojima počinje „Don Kihot“:

„AMADIS OD GALIJE DON QUIJOTU OD MANCHE

SONET

Ti, koji si se poveo po meni,

Po žiću mojem što me jadom goni

---

²⁵ Lešić, Zdenko, Čitanka za 2. razred gimnazije, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2005., str. 51.

²⁶ Lešić, Zdenko, Čitanka za 2. Razred gimnazije, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2005., str. 51.

*I iz radosti ovamo me skloni
Na pokoru na Sirotnoj Stijeni;
Ti, kojemu se, ko napitak slani,
Iz očiju niz lice liju suze,
Kom srebro, bakar, kositar se uze
I zemlja ga na zemlji jelom hrani;
Živuj i znadi: dok nebesa stoje,
Bar donde dok Apolon goni plavi
Konjice još po sferi četvrtoj,
Junačko ime svijetli se tvoje,
Domaja tvoja prva je po slavi,
A nenatkrivljiv umni pisac tvoj.“²⁷*

Kada bi ove sonete, po pravilu ljubavne, čitali izvan konteksta romana *Don Kihot*, bili bi standardni soneti, jer imaju sve odlike te forme (14 stihova, najčešće dva katrena i dvije tercine). Međutim, kada ih Servantes stavi u kontekst romana oni doprinose tom fenomenu komičnog i poprimaju drugačije značenje, parodiraju svijet viteških romana. Uvođenjem parodije na direktnu riječ, direktni stil, stvara se novi stil jezika kojim se ismijava „podražavajući“ stil i svijet viteškog romana.

Bahtin govori kako jako često i ne možemo da otkrijemo prisustvo parodije u nekim romanima, osim ako nije baš očita. Takvih djela u svjetskoj književnosti vjerovatno ima mnogo.

Nemoguće je govoriti o ovom djelu, a da se ne spomene povezanost romana Servantesovog „Don Kihota“ i Rablevog „Gargantua i Pantagruel“. Zajednička crta koju ova dva romana imaju jeste smijeh. On uvijek spaja, nikada ne razdvaja, smijeh ruši sve tabue. Kod Servantesa je prisutan poseban oblik smijeha, a to je groteska.

„Smijeh unutar romaneskne riječi, preobražen u ironiju, parodiju, grotesku ili pastiš

---

²⁷ Miguel de Cervantes Saavedra, *Don Quijote* (prvi dio), preveli Iso Veljlanović i Josip Tabak, str. 16.

*preobražava i obnavlja svijet. Smijeh ne poznaje udaljenost, on spaja.*²⁸

3.3. Groteska

Pojam *groteska* potiče od italijanskih riječi *la grottesca* i *grottesco* što znači čudnovat, izobličen. Osnova za formiranje pojma groteska je elemenat fantastike (u smislu fantastičnog, smiješnog, karikaturnog jer su ove figure išle od fantastičnog do smiješnog).

Kada smijeh prelazi iz komičnog u tragično nastaje groteska (prigušeni smijeh). Groteska predstavlja potpuno specifično poimanje svijeta. Da bi se razumjela, treba je posmatrati iz njoj imanentne logike. Ona je tajanstvena, mračna, čudovišna i ima uvijek svojstvo karikature. Sjedinjuje raznorodno, zbližava ono što je daleko, pomaže oslobađanju od vladajućeg pogleda na svijet. Redovno sadrži komično, a komično ne sadrži grotesku. Nju je moguće tumačiti samo iz nje same. Za karakterizaciju lika Don Kihota Servantes upotrebljava grotesku i ironiju kako bi ismijao vitezove, dok za Sanču Panza koristi samo grotesku.

Kajzer proučava fenomen grotesknog u umjetničkom djelu, od XV do XX vijeka. Oslanja se na teoriju Vilanda koji je naveo tri vrste karikature i to: istinite, pretjerane i fantastične ili tzv. groteske. Kajzer pravi jasnu razliku između karikature i grotesknog govoreći da ima dosta sličnosti između njih, ali da razlika postoji i mora postojati. Objašnjava i da groteskni svijet i jeste i nije naš svijet tj. da nije posebno odvojen svijet čiste fantazije.

„Гротескно је отуђен свет, наш познати и домаћи свет и одједном се разоткрива као страна и страшна. Изненађење је основна одлика гротескног дела.“²⁹

Također, Kajzer groteskno dijeli na sljedeći način: s jedne strane imamo „fantastičnu“ grotesku (koja obiluje gmizavim stvorenjima, čudovištima i sl. od čega nas već i na sami spomen hvata jeza), a s druge strane je pravac koji dolazi preko satiričnog, karikaturnog, groteskno –

---

²⁸ Pobrić Edin, *Priča i ideologija -semiotika književnosti-*, Samouprava, Sarajevo, 2016., str. 71.

²⁹ 4. Kayser, Wolfgang: *Groteskno u slikarstvu i pesništvu*. Preveo: Tomislav Bekić. Novi Sad: Svetovi, 2004, str. 222

komičnog do satirično grotesknog.

Bahtin u knjizi *Stvaralaštvo Fransoa Rablea* razlikuje realističku (koja je karakteristična za djela narodne smjehovne kulture) i modernističku (ovdje prihvata Kajzerovu teoriju i smatra je prikladnom za modernističku grotesku) grotesku.

Jako važni motivi za grotesku su motiv ludila jer omogućava da se svijet gleda drugim očima te motiv maski, a oba ta motiva imamo u *Don Kihotu*. Prikazano je ludilo D. Kihota koji je totalno izgubio zdrav razum zbog zaludenosti viteškim romanima i koji svojim suludim idejama pokušava da spasi svijet od nepravde. On je imao plemenite i uzvišene ciljeve, ali neostvarive. Što se tiče motiva maski, to je ovdje maska viteza i to hrabrog viteza koji ne posustaje bez obzira na to ko se nalazi s druge strane.

Tragikomično je često najbliže grotesknom, a Don Kihot je tragikomičan lik jer u njemu ima elemenata i komičnog i tragičnog, i smiješan je i tužan. To dodatno proizilazi iz odnosa Don Kihota prema svijetu i svijeta prema njemu, jer on živi po izgubljenim principima koji se ismijavaju, ne pripada tom svijetu u kojem se nalazi i nastoji živjeti drugačije.

Značaj smjehovne kulture u srednjem vijeku i u doba renesanse bio je ogroman. Smjehovne forme suprotstavljale su se ozbiljnoj crkvenoj i feudalnoj srednjovjekovnoj kulturi. Mihail Bahtin u djelu „*Stvaralaštvo Fransoa Rablea i narodna kultura srednjeg vijeka*“, sve oblike narodne smjehovne kulture dijeli u 3 osnovna oblika i to:

1. Obredno – predstavljačke forme – ovdje spadaju npr. karnevali
2. Književna smjehovna, a i parodična, djela, usmena i pisana, na narodnom i latinskom jeziku
3. Različiti žanrovi slobodnijeg uličnog govora kao što su psovke, kletve

Karneval bi se mogao definisati kao neka proslava ili kao festival u kojima dominiraju igra, smijeh, maske, kostimi, što šarenija odjeća..Bahtin za karneval kaže da to nisu samo forme karnevala u uskom i preciznom smislu već i sav bogat i raznolik narodno-praznični život srednjega vijeka i epohe renesanse. Odvijali su se na trgu, a trg je bio simbol narodnosti. U danima karnevala pada društvena hijerarhija, a kada padne tada su ljudi svi u istoj ravni i to je najvažnija karakteristika karnevala. Na njima je sve dozvoljeno, nema ničega što je sveto, sve

ono što je dan prije bilo zabranjeno (što hijerarhija nije dozvoljavala), taj dan je dozvoljeno. Ljudi na karnevalu su opušteni, maskirani, “uzimaju” tuđe uloge, galame, smiju se, drugim riječima, ovo je narodska manifestacija kada narod dolazi “na vlast”. Za vrijeme tog događaja ljudi pretjeruju sa jelom, pićem, postupcima. Dakle, vidimo da su smijeh, ambivalentnost i materijalnost osnovne karakteristike karnevala. Tako i roman kad se pojavi dozvoljava sve, ulazi u sve aspekte života. Karneval je, između ostalog, i smjehovna kultura za koju su karakteristični lakrdijaši i lude koji su obavezni učesnici karnevala.

Za Servantesov roman “*Don Kihot*”, Bahtin kaže da je najkarnevalskiji roman svjetske književnosti. U prvom dijelu romana, smijeh je još uvijek glasan zbog scena koje proživljavamo zajedno s glavnim likom. Za razliku od prvog, u drugom dijelu romana, je taj smijeh dosta “utišan” što je i očekivano i razumljivo s obzirom na to da je drugi posvećen “izliječenju” Don Kihota, povratku u svakodnevnicu, ali i smrti.

4. Don Kihot

Sa *Don Kihotom* počinje moderni evropski roman, djelo koje je nastalo kao parodija na viteške romane da bi vremenom proširio svoj krug značenja i kompleksnost, jer mu je svaka epoha davala svoje tumačenje i interpretaciju. U središtu ovog romana je psihološki složen karakter koji je u sukobu s okolinom. U suštini, ovo djelo predstavlja sukob između svijeta ideala i svijeta banalne svakodnevnice koja obezvrijeđuje čovjeka i svodi život na puko i prazno životarenje. Bez obzira na prvobitnu piščevu namjeru i komične elemente ugrađene u sami lik i radnju, Don Kihot postaje obrazac idealiste posvećenog najvišim moralnim i humanističkim vrijednostima.

Servantes u djelu “*Don Kihot*” ne govori samo o imaginarnom, on satirično prikazuje tadašnje društvo i njegove mane. U isto vrijeme, opisuje i običan narod, krčmare, pastire, seljake, građansku i visoku klasu. Nevjerovatan je broj susreta i razgovora u ovoj knjizi, nevjerovatna snaga pritajenog plemenitog ludila glavnog junaka i ravnodušnosti njegovog sluga.

Roman se sastoji od “ubačenih” novela, odnosno samostalnih priča, karakterističnih po tome što obrađuju jedan poseban i izdvojen događaj i to uglavnom onaj koji je bitan u životu glavnog lika. Ima za cilj da čitatelja uputi u nešto što je jako važno da znamo o samom liku, nekom događaju koji je promijenio njegov život...Novele u “*Don Kihotu*” nemaju nazive, nego su dio cjeline, ali kada bi se npr. izbacile, ne bi poremetile dalji tok radnje.

U malom selu, u španskoj pokrajini Mancha, živio je pedesetogodišnji plemić koji je bio veliki ljubitelj lova. Međutim, jako je volio da provodi vrijeme čitajući, tada popularne, viteške romane nerijetko zamišljajući da je i sam jedan od likova iz tih knjiga. Zbog neopisive zaludenosti viteškim romanima, zapostavio je lov, upravljanje imanjem, rasprodavao je stvari i zemlju, a sve to da bi mogao kupiti što više romana. Njegova opsesija postajala je sve veća i žešća toliko da je čitao i danima i noćima i na kraju, došla do te mjere da je i sam odlučio da postane vitez.

“Učini mu se zgodnim i potrebnim, za veću čast svoju i za korist državnu, da se prometne u skitnika viteza i krene svijetom oružan i na konju, tražeći pustolovine i izvršujući sve ono što je čitao da izvršuju skitnici vitezovi: da zatire svakojaku nepravdu, da se izvrgava nezgodama i opasnostima, da ih svladava i stječe vječitu slavu i ime. Već mu se jadrniku po glavi motalo da će za junaštvo svoje ruke biti okrunjen barem za cara od Trebizonde.”³⁰

Preuredio je staru, hrđavu, dotrajalu bojnu opremu koju je imao na imanju; od obične kacige je napravio šljem s viziorom ubacivši željezne šipke s unutrašnje strane kako bi bio što otporniji. Pronašao je i starog, mršavog, konja koji će ga voditi u avanture, a kojem je nekoliko dana smišljao prikladno ime te se na kraju odlučio za Rosinante. Za sebe je izabrao ime Don Kihot od Manče. Što je drvo bez lišća, to je i vitez bez djevojke za čiju će se naklonost boriti. Ovo je bio još jedan Don Kihotov problem, gdje pronaći djevojku u koju će se zaljubiti i za čiju će se čast i ljubav boriti? Sjetio se seljanke iz sela do njegovog, Aldonse Lorenzo, u koju je već davno bio zaljubljen (ali ona nikada nije saznala) i odlučio da će ona biti dama kojoj će, između ostalog, posvećivati svoje podvige. Naravno, kao što je svakom izabrao ime, morao je i njoj, a to je Dulsineja od Toboza.

Konačno, kada je imao sve što mu je bilo potrebno, došlo je vrijeme i za prvi odlazak od kuće- bio je u ranu zoru. Cijeli dan je jahao očekujući da se nešto desi kako bi mogao da pokaže svoju vitešku hrabrost. Međutim, ništa se nije desilo te se naposljetku toliko umorio da je jedva čekao da dođe do mjesta gdje on i Rosinante mogu prespavati. Došao je do krčme koju on vidi kao dvor sa četiri kule, krčmara kao zapovijednika, svinjara kao patuljka koji najavljuje njegov dolazak, u kojoj odluči prespavati. Njegov prvi dan prolazi neslavno, odmah u krčmi je dobio prve batine, ali i savjet od krčmara da sebi pronade štitonošu. Na povratku kući nailazi na ismijavanja i dobacivanja od trgovaca te ga i prebiju. Tako jadnog, isprebijanog, pronašao ga je njegov komšija i odveo kući.

Ni ova situacija, a ni ona kad su mu domaćica kuće i njegovi prijatelji spalili sve viteške knjige i zazidali biblioteku, jer su smatrali da su ga one dovele do tog stanja (mislio da je da mu je čarobnjak Freston ukrao i sobu i knjige) nisu ga poljuljale i natjerale da odustane od svoje zamisli i želje da bude hrabri vitez.

Čim se oporavio, pitao je svog komšiju, Sanča Panzu da bude njegov štitonoša zauzvrat mu obećavši da će dobiti ostrvo. Sančo Panza je pristao i tada kreću u svoje avanture. Različite situacije su se nizale koje kod čitatelja izazivaju smijeh, ponekad i žaljenje. Najpoznatija scena iz djela *Don Kihot* je njegova borba s vjetrenjačama od kojih je mislio da su divovi s ogromnim rukama kojima mašu. Odmah na početku “borbe”, vjetrenjače počnu da se vrte zbog vjetra koji je puhnuo i krilom zahvati Don Kihota i odbaci u zrak.

*“Dobra sreće upućuje naša pothvate na bolji put nego što bismo i pogodili poželjeti; jer evo vidiš, prijatelju Sancho Panza, pojavljuje se ondje trideset ili nešto više grdih gorostasa, s kojima sam ja nakan zametnuti boj i svima im glave poskidati, a kad ih oplijenim, blagom ćemo se njihovim početi bogatiti. Jer častan je boj i velika služba Bogu, onakvu gadnu pasminu zbrisati zemlji s lica.”*³¹

Odatle potiče fraza “borba s vjetrenjačama” koja označava uzaludnu ili besmislenu borbu.

---

³¹ Miguel de Cervantes Saavedra, Bistri vitez Don Quijote od Manche (dio prvi), sa španjolskog preveli Iso Velikanović i Josip Tabak, str. 59.

Mnogo je ovakvih situacija i viteških podviga, a Don Kihot i Sančo Panza se iz svakog vraćaju poraženi ili pretučeni: tako Don Kihot dobije batine od trgovaca koji nisu htjeli da iskažu čast njegovoj dami, a na čemu je insistirao. Zatim, obojica su dobili batine od mazgara, hrabri vitez se borio i sa stadom ovaca misleći da je vojska itd.

U drugom dijelu romana “*Don Kihot*”, Servantes prikazuje stvarnu ličnost glavnog lika i prikazuje još jednu borbu, važniju od svih – borbu sa samim sobom. Koliko je srčano pokušavao da postane hrabri Don Kihot od Manche, toliko je sada pokušavao da opet postane stari Alonso Kihano Dobri. Posebno razočaranje doživljava kada shvata da njegova savršena žena, Dulsineja od Toboza, ne postoji. Na kraju, ipak, odlazi kao “normalan” čovjek, u krugu ljudi koji su sve vrijeme bili uz njega i pokušavali na razne načine da ga “dozovu pameti”, ostavljajući i oporuku, ali i kao zakleti neprijatelj viteških romana. Čak je i u oporuci uslovio sinovicu da se ne smije udati za čovjeka koji čita viteške romane i da će jedino u tom slučaju dobiti imanje i sve ostalo što joj ostavlja. Ukoliko, ipak, nađe takvog čovjeka i odluči se udati za njega, onda gubi sve što joj je Alonso Kihano Dobri ostavio u naslijeđe.

*“Bio sam lud, a sada sam pametan: bio sam don Quijote od Manche, a sada sam, kako rekoh, Alonso Quijano Dobri. Neka moje pokajanje i moja iskrenost vrate meni vaše štovanje.”*³²

4.1. Sudar svjetova u romanu *Don Kihot*

Gdje je fikcija, tu je i fakcija i obrnuto; ovo su dva teško odvojiva pojma.

Riječ fikcija nastala je od latinske riječi *fingere* što se može prevesti kao izmisliti, oblikovati, pretvarati. Fikcija bi se mogla definisati kao kreiranje (oblikovanje) svjetova ili situacija, a koji

---

Miguel de Cervantes de Saavedra, *Bistri viteu Don Quijote od Manche*, drugi dio, sa španjolskog preveli Iso Velikanovic i Josip Tabak, str. 483.

su u paralelnoj vezi sa stvarnim svijetom i situacijama. Ona gradi takav prostor da oni koji učestvuju u njemu stalno propituju svoj odnos prema svijetu. Fiktivna umjetnička djela zasnovana su na piščevoj stvaralačkoj mašti koja se temelji na piščevom poznavanju života, a i na iskustvu. Zbog mašte, piscu se otvaraju mogućnosti da stvara kako realan tako i izmišljeni život. Nasuprot fikciji nalazi se fackija u kojoj se iznose činjenice i iskazi koji su stvarni. Dakle, s jedne strane imamo fikciju, a s druge fackiju. A. Ričards govori da je fikcija emotivni jezik čije su rečenice odraz našeg stava, a suprotno njoj imamo referencijalni jezik čija se istinitost dokazuje činjenicama iz stvarnosti.

Osnovno pitanja romana "*Don Kihot*" jeste odnos stvarnosti i fikcije. U prvom dijelu romana glavni junak je suprostavljen stvarnosti i ne želi da je prihvati pa je iz tog razloga u konstantnom sukobu s njom. Tu stvarnost on prilagođava vlastitoj fikciji. Umjesto da knjige pusti u svoj život, on pušta svoj život u knjige. Samim tim, viteške knjige su postale njegova stvarnost. U ovom dijelu imamo stvarnost kakva jeste i stvarnost kako je Don Kihot doživljava. U drugom dijelu romana imamo viteza kao stvarnu osobu koja ima zadatak da se suprotstavi fiktivnom Don Kihotu.

Roman počinje jednom vrstom igre- Servantes izmišlja pjesme, a često i autore. "Don Kihot" je jedan jako zanimljiv roman koji nema jednu radnju oko koje se sve vrti, već je satkan od više priča u jednu cjelinu. Svaka ta priča ima svoj svijet. I upravo ovo je ono što ga čini još uzbudljivijim i privlačnijim za čitanje. Solar u "Povijesti svjetske književnosti" govori kako je Servantes u ovom romanu obuhvatio tri tradicije romana- viteški, pikarski i pastirski. Viteški obuhvata, odnosno odgovara liku Don Kihota. On je na početku bio sasvim normalan mladić koji je i previše bio zaluden čitanjem viteških romana, pa čak do te mjere da je i prodavao dijelove svog imanja kako bi kupio ove knjige. Imao je svoje malo carstvo satkano od viteških romana. Toliko je bio opčinjen onim što je čitao u njima, da je odlučio da i sam postane vitez, odnosno da sam sebi dodijeli tu titulu. Bio je istrajan u svojoj odluci, "postao" je vitez litalica, te je krenuo u pustolovine kojim je htio da promijeni svijet, da bude na strani nedužnih.. Don Kihot stvara svoj svijet mašte u kojem sebe vidi kao viteza, vjetrenjače kao divove, ovce kao vojsku..Sve to kod nas izaziva smijeh, ali i melanholiju. Danas, ovaj izraz "borba s vjetrenjačama", izvedena baš iz ovog romana, predstavlja uzaludnu borbu koju smo mi sami sebi postavili kao cilj.

Negdje na početku romana, Servantes nas upoznaje sa položajem Don Kihota. Ako bi posmatrali to iz nekog drugog ugla, došli bi do zaključka da ga je upravo taj "ekonomski status" natjerao da poludi, i da spas traži u lutanjima. Ipak, Servantes nije puno ulazio u to, on kaže da su mu razum pomutili viteški romani. Živio je blago rečeno skromno, da ne kažem siromašno, i to sve, naravno, prije nego je "postao" vitez. Možda ga je to i navelo na sva ta "maštanja", i to se toliko izmaklo kontroli da je počeo da živi tim životom.

Dakle, ovo je roman čija je tema sudar, odnosno odnos između nečeg što je fiktivno i nečeg što je stvarno, i upravo taj odnos je temeljno pitanje kada govorimo o umjetnosti tj. kad se susrećemo sa velikim umjetničkim djelom. Zapravo, mi uvijek tražimo tu neku vezu između fiktivnog i pojavnog svijeta.

Porijeklo pikarskog romana potiče iz 16. stoljeća iz Španjolske. "Napravljen" je kao reakcija na viteške romane i fantastične romanse, a sve to kako bi se prikazalo da i u svakodnevnom životu postoje jednako interesantne situacije kao što su i situacije u viteškim romanima (izmišljeni putevi vitezova, čarobnjaka i slično). Naziv pikarski roman dolazi od španjolske riječi *picaro* što u prevodu znači luralica, probisvijet, osoba koja je na niskim granama društva, društveni parazit. Pikarski roman prati život jedne takve osobe, uglavnom je u epizodama i u prvom licu. Zanimljivo je da glavni lik pikarskog romana nije junak – pozitivac, nego upravo suprotno, on je negativac.

Tradicija pikarskog romana odgovara liku Kihotovog vjernog perjanika Sanča Panze. Krenuo je u pustolovine s njim jer mu je obećano da će biti zadužen za otok koji će osvojiti. Odgovara liku pikara jer je, između ostalog, bio snalažljiv i mudar, znao je da se izvuče iz svakog problema i prilagodi svakoj situaciji. To najbolje možemo vidjeti u scenama gdje Don Kihota skoro svaki put, na kraju avanture prebiju, a on se izvuče. Don Kihot i Sančo Panza su dva totalno različita svijeta, i ono što bi bilo za očekivati je da se neće družiti dobro zbog različitih stavova, ali desilo se upravo suprotno, ta njihova različitost ih je povezala, i toliko su postali bliski, da je na kraju Sančo molio Don Kihota da ne umre; molio ga je da počne ispočetka ne obazirući se na razum, istinu i stvarnost. Kroz čitav roman Sančo je bio glas razuma, odgovarao je Don Kihota od njegovih ludih ideja (iako ga on nije slušao), živio je u svakodnevnicima, dok je Don Kihot živio u svom svijetu mašte. Ipak, postoji jedna scena gdje su zamijenili uloge, scena sa tri seljanke na

magarcima kad mu Sancho laže da dolazi Dulsineja.

*"Scena se ističe i time što su ovde prvi put uloge izmjenjene: do tada je Don Kihot pojave svakodnevnog života s kojima se susretao spontano shvatao i preobražavao u smislu viteških romana, dok je Sancho najčešće sumnjao i često pokušavao da protivreči, da spreči apsurdne postupke svog gospodara.."*³³

Ovo scena je trenutak u kojem dolazi do preokreta fikcije: Sančo ubjeđuje Don Kihota da je Dulsineja jedna od tri seljanke, ali Don Kihot zapravo vidi stvarnost onakvu kakva jeste: da su to tri seljanke.

Sančo je pokazao da i on zna biti u ulozi iz viteških romana, baš kao da je čitav život posvetio iščitavanju ovih romana. Bez obzira na sve, Sančo je bio odan Kihotu i iako je s njim krenuo u pustolovinu zbog koristi, usput se toliko vezao za njega da ga je čak na kraju i molio da ne umre. Ovo nam pokazuje da koliko god je bitnija radnja i pažnja usmjerena na nju, ipak se provlači i doza emocije. Čitajući, nailazimo na sjajne dijaloge između dva lika, a među kojima bude i kritika i pokuda, ali opet, bez obzira na sve, međusobno uvažavaju jedan drugog.

Kao što svaki vitez ima svoju damu za čiju čast se bori, tako i Don Kihot ima svoju Dulsineju od Tobosa (seljanku kojoj je dodijelio bezbroj vrlina i dao joj ime Dulsineja).

*"Isto tako Sancho, za ono što ja želim vrijedi meni Dulcinea od Tobosa koliko i najuzvišenija princeza na svijetu. Tako i svi pjesnici slave dame pod imenima koja im sami nadijevaju, a ipak one nisu njihove. Zar ti misliš da su sve te Amarilide, Kilide, Silvije, Dijane, Galateje, i druge, kojima vrve knjige, romance, brijačnice, pozornice, zaista ikada živjele i bile ljubavnice onih kojih su ih slavili i slave pjesmama?"*³⁴

"Cela knjiga je igra, u kojoj ludost postaje smešna pored jedne dobro utemeljene stvarnosti."

I zaista, dok čitamo roman, ne možemo, a da se ne smijemo. Don Kihot nije predstavljen kao

---

³³ Auerbah, Erih, "Mimezis", str.343

³⁴ Servantes M., "Don Kihot", prvi dio, str. 197, glava 23.

neki smiješni lik koji za cilj ima da nas nasmije, nego jednostavno njegovi postupci vitezalutalice nas tjeraju na to, odnosno njegova ludost. On nije groteskni luđak nego lik pun humanosti, ljubazan i ljubitelj pravde. Bez obzira na sve to, ne smijemo zaboraviti da je u "normalnom" stanju jako mudar čovjek. To možemo vidjeti iz mnogobrojnih razgovora sa Sančom. Ustvari, ta ludost ga je učinila još mudrijim, kako Auerbach kaže "luda mudrost". On je lik koji je izgubio dio vlastitog identiteta („uzimajući“ novi – viteški) u potrazi za novim pustolovinama ne znajući ni sam šta radi u većini situacija.

„Likovi koji boluju od ludila ili zaborava koji su izgubili dio vlastitog identiteta; koji više ne znaju ni kako se zovu, što traže ili što čine, amnezični, atoksični, katatonični.“³⁵

Sančo je uz Don Kihotovu ludost postao mudriji, i dosta naučio. Iako neobrazovan, jako je inteligentan, sposoban i vješt i zahvaljujući njemu uspijevaju da se izvuku iz problema.

Cijeli roman je prožet parodijom. Servantes ismijava svijet viteških romana. Glavni lik je postao smiješan i apsurdan svima koji su ga sa strane posmatrali, a samo njemu (Don Kihotu) to nije bilo smiješno, jer je bio toliko "uživljen" u svoj svijet mašte. Sam bijeg u idilu je bijeg u iluziju, kako Solar kaže, u imaginarno koje nema na stvarni život nikakvog uticaja. Sami po sebi, viteški romani, za Servantesa su puni gluposti, što ga je ustvari i navelo da napiše jedan takav, dodavajući još više besmislica, nerealnosti, pretvarajući ga u komediju i nadasve zanimljivu parodiju. Ali, kad se sagleda u cjelini, to njegovo ponašanje, taj njegov stav, i nije toliko naivan kao što se čini na prvi pogled. Sve to traži dublju analizu i ima dublji smisao.

"Moja namjera i nije bila druga osim da preziru izložim lažne i glupe povesti viteških knjiga, koje već posrću zbog povesti o mom istinitom Don Kihotu, a bez ikakve sumnje će i sasvim propasti."

Parodija je bačena na cjelokupni sistem, ne samo na ljude, nego, počev od seljaka preko crkve, pa sve do vladara. Nije ismijan samo način života, nego čitav proces nastajanja priča, društva..

"Zbiljska, tjelesna smrt Don Quijotea koji je došao k pameti bijaše tek nevažna-premda nužno-

---

³⁵ Biti, Vladimir, *Etika i politika pripovijedanja*, Zagreb, 2002., str. 67.

*posljedica njegove prave, duhovne smrti kao viteza. Bio je on toliko vitez da ga sukob s neviteškim svijetom nije zahvatio djelomično; njegov poraz nije bio tek povratak razumu..*³⁶

Iz ovog citata vidimo koliko je njemu stalo do tog da bude vitez. Solar to fino objašnjava i govori kako ga ništa nije toliko moglo povrijediti, kao što je propadanje tog njegovog viteškog svijeta, i što su njegova pravila okrenuli protiv njega. Nijedan poraz nije ga mogao vratiti u stvarnost što pokazuje koliko je duboko vjerovao i živio za ideju viteštva. On jeste vitez, ali u pogrešnom svijetu u kojem nema mjesta za vitezove.

Iako je imao glas razuma (Sančo Panza), to nije bitno mijenjalo njegove stavove, opet se glupost izdizala iznad svega što daje parodiji na veličini. Uslovno rečeno, što je besmislica veća, parodija je bolja.

"Da Dulcinea od Tobosa stekne,

Nesravnjiva, svoj baš nekadašnji lik,

Ogolit mora perjanik tvoj Sancho

Na zraku svoju zadnjicu golemu,

Tri tisuće i trista puta mora

Odudarati se po njoj, ali tako

Da bridu, svrbi i pošteno boli."

Ovo je samo jedan od mnogobrojnih primjera koji nam pokazuje tu glupost.

Roman je pun i preobražaja. Preobražaj iz lika u lik daje uvjerljiviju radnju i stvara veću parodiju, a parodiju u stvarni život. Koliko god ovo imalo veze sa stvarnošću, cijeli njegov život liči na igru, mijenjajući samo "odoru". I sve ozbiljne situacije u kojim se on nalazi, mi ih ne shvatamo kao takve, upravo zbog tih "kostima". Dok je nama izgledalo neozbiljno i smiješno, lik se toliko uživio da se dovodio i u životne opasnosti.

---

³⁶ Solar, Milivoj, "Smrt Sancha Panze", str. 10

4.2. Odnos među likovima

Svako od nas ima period u životu u kojem se poistovjećujemo s Don Kihotom. To su one situacije gdje težimo svojim idealima, pokušavamo da promijenimo svijet, borimo se s vjetrenjačama...Nerijetko se desi i da radimo nepromišljene i iracionalne postupke na putu ka našim ciljevima. Što su čarobnjaci koji se pojavljuju u ovom djelu i u čije je postojanje Don Kihot tako uvjeren, to su u našem životu nevidljive sile u vidu prepreka na našim putevima, situacije ili okolnosti na koje nemamo uticaja ili jednostavno sudbina. Ponekad umislimo da smo "lutajući vitez", precijenimo se pa zagrizemo preveliki zalogaj, doživimo poraz, ali ako smo hrabri kao Don Kihot, pokušavat ćemo sve iznova i iznova. Svako u životu ima svog Sanča Pansu. To je naš partner ili prijatelj ili neko drugi ko nam je blizak u stvarnom životu, koji nas ne ostavlja kad je teško, ko nas savjetuje, opominje...

Percepcija koju imaju glavni junaci je nešto što ovaj roman čini vanvremenskim, imamo Don Kihota kao sanjara i borca protiv zla i Sanča kao suhog realistu bez imalo mašte. Njih dvojica se nadopunjuju, ne snalaze se jedan bez drugog kao što se ni današnji čovjek ne snalazi u životu ako nema u sebi realan pogled na svijet pri tome pazeći na zlo koje ga okružuje, ali i jaku vjeru da svijet može biti ako činimo dobra djela. Posjedovati obje ove percepcije je dragocjeno, ali isto tako i imati pored sebe čovjeka ili ženu sa kojim će podijeliti sve ove uloge.

Lik Don Kihota predstavlja idealistički pristup svijetu i ono što je duhovno, a Sančo Panza zastupa realistički i materijalistički pristup svijetu, govori sa stajališta razuma. Njih dvojica predstavljaju dvije historijske epohe: srednji vijek i renesansu, oživljavaju vječne dileme čovječanstva, izabrati idealizam ili materijalizam.

Don Kihot i Sančo Panza su dva vrlo suprotna karaktera. Sančo, zbog svoje naivnosti, ali i siromaštva, kreće u pustolovine kao Kihotov štitonoša jer mu je obećano da će dobiti otok. Sančo, za sebe kaže da je miran čovjek koji izbjegava tučnjave, a ako zatreba da će se moći, ali i znati braniti. Kako dublje ulazimo u roman tako i sve više upoznajemo njegove osobine. Bio je mudar, sposoban, s lakoćom ulazi u Don Kihotov svijet i prilagođava (ali ipak u granicama

razuma) se svom gazdi. Odan je Don Kihotu, često ga i ne razumije, ali mu se i divi, čak ga i kritikuje. Njihov odnos je na početku bio pun nerazumijevanja i netrpeljivosti, ali kako je vrijeme odmicalo toliko su se zblížili da su, na kraju, postali prijatelji.

Kada je riječ o ostalim likovima, Don Kihot je imao ljude koji su bili uz njega bez obzira na sve, kada je situacija zahtijevala trudili su se da se prilagode svijetu mašte u kojem je Don Kihot živio, a sve to s jednim ciljem – da mu pomognu da se izliječi od ludila koje ga je zadesilo. Tako su npr. gazdarica kuće i sinovica, Antonija Quijana, još na početku pokušale da spriječe Don Kihotovo ludilo spalivši knjige, ali nisu uspjele.

Ipak, svi ostali s kojim se glavni lik sretao su ga uglavnom smatrali luđakom, jedni ga ismijavaju, drugi se prilagođavaju njegovom svijetu samo da bi ga se što prije riješili (npr. krčmar koji ga je ovitežio prije vremena, jer je Don Kihot ušao u sukob s mazgarima) itd.

Moram reći da *Don Kihot* nije djelo koje se čita „u jednom dahu“, ono se dozira i čita neko vrijeme. Ipak, ovo vanremensko djelo ostavlja i poruka koju nosi protiv države i crkve, sveštenstva i bogatih, ostavlja jak utisak. Također, jako lijepo je opisan filozofski, savršeni, krug koji nam pokazuje kako sve polazi, a na kraju se i vraća u jednu istu tačku – život, jer u njemu je i početak i kraj.

Ne mogu, a da ne spomenem da je način na koji su se pisala djela o podvizima vitezova do „*Don Kihota*“, koja su bila jako popularna i čitala se masovno, skroz nestao poslije „*Don Kihota*“. Servantes je ovim djelom napravio prekretnicu, prekinuo dotadašnji trend i ustaljen pristup, temi viteških podviga. Ovo je roman pun duha i duhovitosti, pouka i događaja gdje likovi izvuku deblji kraj i lako bi ih bilo nazvati „budalama“, ali su ipak živjeli po svome.

Na kraju, mišljenja sam da je ovo neprevaziđeno djelo sa nevjerovatno velikim brojem likova, ali su Don Kihot i Sančo Pansa nezaboravan i nerazdvojan dvojac.

5. ZAKLJUČAK

Zadatak ovog rada bio je analizirati odnos između dva svijeta: fikcije i realnosti u romanu "Don Kihot". Temeljni termin ovog romana je metafizičko. Don Kihot se stalno kreće oko, iza, pored (meta) fikcije, a ono što je oko, pored, iza fikcije je ustvari stvarnost. Ustvari, u zoni metafikcijskog se krije stvarna slika svijeta.

Prije same analize osnovne teme, a da bi se rad što bolje shvatio, analizirala sam općenito o romanu, navela koje su razlike između njega i epa, ali i o viteškim romanima te kako ih vidi Nortrop Fraj. Sve se "vrti" na granici fikcije i realnosti, što samog čitaoca dovodi na taj rub, i kada se čini da ćemo se sunovratiti u svijet mašte, pisac nas "trzne" i vrati u surovu realnost. Iako je granica tanka po kojoj Servantes vodi Kihota (i sve nas) uspio je, što mu je i bio cilj, da parodijom (kojoj sam u radu posvetila poseban dio) ismije viteške knjige i sve ono što je u njima povezano. A glavno "oružje" u tome mu je bio Don Kihot. Također, pažnju sam posvetila i smijehu, kako ih različiti autori vide te oblicima smijeha, ali i groteski.

U glavnom dijelu radu rada najviše se govori o samom liku Don Kihota, psihološki složenom karakteru koji je u sukobu sa okolinom. Njegova želja da postane vitez lualica i čini ljudima dobro bila je jača od svega. Ta crta dobrote je ono što je zajedničko za Don Kihota i Alonsa Kihana Dobrog i zato su ga ljudi voljeli i prilagođavali mu se u oba stanja (u stanju ludila i u „normalnom“). Glavni problem ovog djela je sukob između ideala i stvarnosti. Don Kihot zastupa idealistički pristup svijetu, tragičan je lik jer je poludio, pomiješao je stvarnost i fikciju.

Njegova ludost i sukob između svijeta fikcije i stvarnosti nisu mogli nikako drugačije završiti nego smrću bilo da je to od žalosti što je pobijeđen ili što je tako volja Božija. Na kraju se, ipak, opametio i umire kao neprijatelj viteškim knjigama i svime onim što je u njima napisano.

Osnovna literatura na koju sam se oslanjala dok sam pisala ovaj rad bila je *Don Kihot (prvi i drugi dio)*, Frajova *Anatomija kritike – Četiri eseja*, zatim *Problemi komike i smijeha* o čemu piše Vladimir Prop te sam koristila i knjigu Bergsona *Smijeh.. Esej o značenju komičnog*.

6. LITERATURA

1. Auerbach, Erih, *Mimesis*
2. Bahtin M., "O romanu", Nolit, Beograd
3. Bahtin, M.: *Stvaralaštvo Fransoa Rablea i narodna kultura srednjeg vijeka i renesanse*

4. Beker M., *Od Odiseja do Uliksa*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
5. Bergson, *Smijeh. Esej o značenju komičnog*, prevela Bosiljka Brlečić, Znanje, Zagreb, 1987.
6. Biti, Vladimir, *Etika i politika pripovijedanja*, Zagreb, 2002.
7. Dželilović, Muhamed: *Kalhasovo proročanstvo*, Connectum, Sarajevo, 2006.
8. Frye, Northrop. 2000. *Anatomija kritike – Četiri eseja*. Golden marketing. Zagreb.
9. Frye, Northrop, *Arhetipovi književnosti*, dostupno na <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=http://polja.rs/wp-content/uploads/2016/09/Polja-208-209-24-27.pdf&ved=2ahUKEwjB9rOyiqfsAhXClosKHeV6CgEQFjACegQICxAC&usg=AOvVaw3jqNtSqCqfrEUQGeZZA7uz9>
10. Kayser, Wolfgang: *Groteskno u slikarstvu i pesništvu*. Preveo: Tomislav Bekić. Novi Sad: Svetovi, 2004.
11. Miguel de Cervantes Saavedra, *Don Quijote* (prvi i drugi dio), preveli Iso Velikanović i Josip Tabak
12. Pavlović-Samurović Lj., *Don Kihot Migela de Servantesa*, Zavod za udžbenike i Nastavna sredstva. Beograd, 1982.
13. Peleš G., *Tumačenje romana*, Artresor, Zagreb, 1999.
14. Pobrić, Edin: *Priča i ideologija -semiotika književnosti-*, Samouprava, Sarajevo, 2016.
15. Prop Vladimir: *Problemi komike i smijeha*, Dnevnik, Novi Sad, 1984.
16. Solar M., *Povijest svjetske književnosti*, Golden marketing, Zagreb, 2003.
17. Solar M., *Teorija proze*, Zagreb, 1981.

18. Solar, Milivoj, "*Smrt Sancha Panze*", Matica Hrvatske, Zagreb, 1981.
19. Žmegač V., *Povijesna poetika romana*, Matica Hrvatska, Zagreb, 2004.